

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНАЛІТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

CURRENT STATE OF LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF ANALYTICAL UNITS OF THE BUREAU OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Шамшур М.С., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

Актуальність статті полягає в тому, що Бюро економічної безпеки України як спеціалізований орган у системі забезпечення економічної безпеки держави функціонує на засадах ризик-орієнтованого підходу, у межах якого ключову роль відіграє аналітична складова його діяльності. Саме аналітична функція Бюро забезпечує формування інформаційної основи для виявлення тенденцій у сфері економіки, визначення проблемних зон і вироблення превентивних управлінських рішень. Ефективність реалізації цієї функції значною мірою залежить від того, наскільки чітко й послідовно врегульовано діяльність аналітичних підрозділів Бюро: їх місце в організаційній структурі, завдання, повноваження, процедури інформаційної взаємодії та межі використання аналітичних продуктів. Мета статті полягає у необхідності оцінити сучасний стан правового регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України. У статті виділено систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України. Особливості правового статусу та проходження служби працівниками аналітичних підрозділів урегульовано Постановами КМУ «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України» від 06.10.2021 №1068 та «Про затвердження Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України». Зроблено висновок, що правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили, в яких переважають норми адміністративного права. Незважаючи на всю розгалуженість нормативного матеріалу доцільно констатувати, що таке регулювання не позбавлено і певних недоліків, зокрема: відсутнє чітке розмежування аналітичних та правоохоронних повноважень; не повною мірою врегульовано процедури збирання, обробки та використання аналітичної інформації; завдання та функції таких підрозділів розкрито досить поверхнево; не визначено механізми їх взаємодії з іншими органами публічної влади.

Ключові слова: правове регулювання, нормативно-правовий акт, аналітичні підрозділи, Бюро економічної безпеки.

The relevance of the article lies in the fact that the Bureau of Economic Security of Ukraine, as a specialized body in the system of ensuring the economic security of the state, operates on the basis of a risk-oriented approach, within which the analytical component of its activities plays a key role. It is the analytical function of the Bureau that provides the formation of an information basis for identifying trends in the economy, identifying problem areas and developing preventive management decisions. The effectiveness of the implementation of this function largely depends on how clearly and consistently the activities of the analytical units of the Bureau are regulated: their place in the organizational structure, tasks, powers, procedures for information interaction and the limits of the use of analytical products. The purpose of the article is to assess the need to assess the current state of legal regulation of the activities of the analytical units of the Bureau of Economic Security of Ukraine. The article highlights a system of regulatory legal acts of various legal force, the norms of which are aimed at the legal regulation of the activities of the analytical units of the Bureau of Economic Security of Ukraine. The features of the legal status and service of employees of analytical units are regulated by the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some Issues of Organizing the Activities of the Bureau of Economic Security of Ukraine" dated 06.10.2021 No. 1068 and "On Approval of the Regulations on Service by Persons Holding Special Ranks of the Bureau of Economic Security of Ukraine". It is concluded that the legal regulation of the activities of analytical units of the Bureau of Economic Security of Ukraine is carried out by regulatory legal acts of various legal force, in which the norms of administrative law prevail. Despite the extensiveness of the regulatory material, it is advisable to state that such regulation is not devoid of certain shortcomings, in particular: there is no clear demarcation of analytical and law enforcement powers; the procedures for collecting, processing and using analytical information are not fully regulated; the tasks and functions of such units are disclosed rather superficially; the mechanisms of their interaction with other public authorities are not defined.

Key words: legal regulation, regulatory legal act, analytical units, Bureau of Economic Security.

Актуальність теми. Бюро економічної безпеки України як спеціалізований орган у системі забезпечення економічної безпеки держави функціонує на засадах ризик-орієнтованого підходу, у межах якого ключову роль відіграє аналітична складова його діяльності. Саме аналітична функція Бюро забезпечує формування інформаційної основи для виявлення тенденцій у сфері економіки, визначення проблемних зон і вироблення превентивних управлінських рішень. Ефективність реалізації цієї функції значною мірою залежить від того, наскільки чітко й послідовно врегульовано діяльність аналітичних підрозділів Бюро: їх місце в організаційній структурі, завдання, повноваження, процедури інформаційної взаємодії та межі використання аналітичних продуктів.

Саме тому метою статті є: оцінити сучасний стан правового регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Слово «регулювання» (від латинського «regulo» – взірець, правило, упорядку-

вання) визначається, як «створювати умови для нормальної діяльності, функціонування чого-небудь» [1, с.543]. Зміст правового регулювання досить повно та широко розкрито в Юридичній енциклопедії за редакцією Ю.С. Шемшученка де категорія розкривається, як різновид соціального регулювання та один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. Дію правового регулювання спрямовано на відповідні правовідносини, які є його предметом. Головними складовими механізму правового регулювання є: 1) норми права, закріплені в законах та інших правових актах, які визначають модель можливої та необхідної поведінки учасників суспільних відносин (норми права – основа механізму правового регулювання); 2) юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, що пов'язані із виникненням, зміною чи припиненням правових відносин; 3) правові відносини, тобто суспільні відносини, урегульовані нормами права; 4) акти реалізації прав та обов'язків учасників

суспільних відносин, тобто їхні дії відповідно до приписів правових норм; 5) правові санкції щодо порушників норм права [2, с.40–41]. На думку І.П. Голосніченка, правове регулювання – це специфічна нормативна частина правового впливу, особливий його порядок, що відзначається підвищеною чіткістю нормативної регламентації [3, с.89]. Л.М. Величко обґрунтовує, що правове регулювання – це впорядкування суспільних відносин, їх охорона, закріплення та розвиток за допомогою права. Об'єктом правового регулювання є суспільні відносини, оскільки на них здійснюється вплив за допомогою права, а предметом правового регулювання виступає вже безпосередньо те, з приводу чого виникають дані суспільні відносини. Зміст правового регулювання, на думку вченого, складає складний процес, ефективність якого прямо залежить від обраного методу, способу, а також вагоме значення має об'єкт правового регулювання (яким в нашому випадку є трудові відносини) [4, с.9]. Натомість, за Л.О. Макаренка, правове регулювання – це аспект дії права, що визначає спеціально-юридичний вплив права на поведінку адресатів. У результаті правового регулювання формується юридична основа та визначаються орієнтири для організації діяльності суб'єктів. Дія права в процесі його регулятивного впливу охоплює спеціальну діяльність держави, пов'язану з виробленням правових приписів та визначенням механізму їх реалізації, а також з діяльністю учасників суспільних відносин, що реалізують правові приписи та узгоджують свою поведінку з правом. Дія правових приписів у процесі правового регулювання, продовжує вчений, характеризується певними етапами, що визначаються як стадії. Серед них: визначення правового статусу суб'єктів права шляхом встановлення конституційних прав та обов'язків, юридичного закріплення дієздатності, передбачення можливості захисту прав державою; виникнення правовідносин, що пов'язується з настанням певних життєвих обставин та конкретизацією правового припису до певного випадку або чітко визначених осіб [5, с.11]. Н.М. Оніщенко доводить, що правове регулювання – це впорядкування суспільних відносин засобами законообов'язкових правил поведінки і заснованих на них приписів індивідуального значення, які забезпечуються в необхідних випадках державним примусом. На його погляд категорія «правове регулювання» виражає динамічну сутність усієї юридичної надбудови, вона характеризує активно-творчу сторону права, відображає процес перетворення його з можливості на дійсність» [6, с. 3-5].

Таким чином, правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України – це здійснюваний за допомогою закріплених в законодавстві юридичних норм регулюючий та упорядковувачий вплив права на адміністративно-правові відносини, які виникають в процесі функціонування аналітичних підрозділів БЕБ та їх посадових осіб. Основу правового регулювання аналітичної діяльності складає Конституція України. Дана нормативна засада прямо не регламентує вказаний напрям діяльності БЕБ, проте, містить важливі положення про: 1) компетенцію та повноваження ВРУ, КМУ та Президента України, як суб'єктів вищого порядку в сфері забезпечення економічної безпеки держави; 2) права і свободи людини і громадянина, які мають забезпечуватись та неухильно дотримуватись всіма правоохоронними органами, у тому числі БЕБ; 3) правові засади кримінального судочинства, основоположні принципи роботи правоохоронних органів, основи нагляду за їх діяльністю тощо [7].

Наступну групу, після Конституції, складають законодавчі акти. При цьому, на відміну від підрозділів БЕБ, які провадять досудове розслідування та оперативну розшукову діяльність, серед юридичних документів аналітичної діяльності домінують норми саме адміністративного законодавства. Ключову роль відіграє основний відомчий Закон України «Про Бюро економічної безпеки Укра-

їни», який визначає правові основи організації та діяльності БЕБ [8]. Додатковими документами, які уточнюють порядок взаємодії Бюро в процесі провадження аналітичної діяльності, визначають специфіку обробки окремих інформаційних відомостей або регламентують інші особливі моменти реалізації досліджуваної функції є Закон України: 1) «Про депозитарну систему України», що визначає правові засади функціонування депозитарної системи України, встановлює порядок реєстрації та підтвердження прав на цінні папери та прав за ними у системі депозитарного обліку цінних паперів, порядок проведення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів, а також встановлює основні засади, порядок діяльності, повноваження, права та обов'язки Центрального депозитарію з цінних паперів, а також порядок взаємодії Бюро із даною системою; 2) «Про банки і банківську діяльність», котрий визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків. Зокрема, саме цим законом встановлено специфіку розкриття банківськими установами банківської таємниці БЕБ; 3) «Про центральні органи виконавчої влади» визначає організацію, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади України до переліку яких у тому числі відноситься БЕБ; 4) «Про державну таємницю» та «Про доступ до публічної інформації», – регламентують порядок захисту інформації з обмеженим доступом, яка може оброблятися в контексті аналітичної діяльності тощо [9; 10].

Окремо варто виділити Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», який встановлює специфіку службової діяльності посадових осіб аналітичних підрозділів. Незважаючи на назву документу, його дія поширюється на осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України [8]. Законом визначається, що службова дисципліна – це дотримання працівниками БЕБ Конституції і законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Бюро, нормативно-правових актів міністерств, наказів керівників. Службова дисципліна ґрунтується на створенні необхідних організаційних та соціально-економічних умов для чесного, неупередженого і гідного виконання обов'язків працівників БЕБ, повазі до честі і гідності службовця правоохоронного органу, вихованні сумлінного ставлення до виконання обов'язків шляхом зваженого застосування методів переконання, заохочення та примусу [11].

На підзаконному рівні аналітична функція Бюро знаходить додаткової конкретизації. В документах Кабінету Міністрів України та наказах керівництва БЕБ затверджено форми і методологію аналітики. Наприклад, Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки» від 27.12.2024 №1509 визначає організаційні засади проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, що проводиться БЕБ із залученням контролюючих органів та інших державних органів, що провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням та запобіганням загрозам економічній безпеці держави, та суб'єктів господарювання [12]. Наказ БЕБ «Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України» від 01.02.2023 №36 встановлює організаційні засади здійснення діяльності БЕБ з виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [13].

Особливості правового статусу та проходження служби працівниками аналітичних підрозділів урегульовано Постановами КМУ «Деякі питання організа-

ції діяльності Бюро економічної безпеки України» від 06.10.2021 №1068 та «Про затвердження Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України».

Крім того, Наказом БЕБ від 30.06.2022 №129 затверджено Правила професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України, які встановлюють основні моральні та професійно-етичні принципи та вимоги до поведінки гласних та негласних штатних працівників, які мають спеціальні звання БЕБ, та осіб, які уклали трудовий договір з БЕБ та його територіальними управліннями, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх посадових (службових) обов'язків. Правила розроблено з метою запровадження етичних стандартів поведінки працівників, сумлінного, чесного та професійного виконання ними посадових (службових) обов'язків, формування бездоганної репутації БЕБ, недопущення вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, формування у працівників неприйняттого ставлення до корупції. Працівник, у тому числі аналітичного підрозділу, має дотримуватися встановлених Правилами основних моральних та професійно-етичних принципів, дбати про власну репутацію, поважати честь та гідність інших працівників, громадян України, іноземців та осіб без громадянства, утримуватись від вчинення дій, заяв чи вчинків, що компрометують його самого, колег, інших осіб з якими взаємодіє працівник, а також компрометують БЕБ та державу в цілому. Керівники структурних підрозділів БЕБ та територіальних управлінь, їх заступники, у разі виявлення чи отримання повідомлення про порушення або недотримання Правил підлеглими працівниками, у межах компетенції відповідно до законодавства зобов'язані вжити заходів щодо невідкладного припинення виявленого порушення та усунення його наслідків [14].

Дані правила включають в себе наступні вимоги-принципи: не допускати впливу політичних та релігійних поглядів на дії та рішення; відмовитися від публічної демонстрації політичних поглядів; дотримуватися обмежень щодо політичної діяльності, встановлених законодавством України; не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків; чесно служити і бути вірним народу України; формувати позитивний імідж БЕБ та держави; поважати державні символи України; використовувати державну мову під час виконання своїх посадових (службових) обов'язків; використовувати своє службове становище лише для виконання своїх посадових (службових) обов'язків і доручень керівників, наданих на підставі та на умовах повноважень, передбачених законами та іншими нормативно-правовими актами; не використовувати службове становище в особистих (приватних) інтересах чи в неправомірних особистих інтересах інших осіб, у тому числі не використовувати свій статус та інформацію про місце роботи з метою одержання неправомірної вигоди, пільг, переваг для себе чи інших осіб тощо [14].

Висновки. Таким чином, правове регулювання діяльності аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили, в яких переважають норми адміністративного права. Незважаючи на всю розгалуженість нормативного матеріалу доцільно констатувати, що таке регулювання не позбавлено і певних недоліків, зокрема: відсутнє чітке розмежування аналітичних та правоохоронних повноважень; не повною мірою врегульовано процедури збирання, обробки та використання аналітичної інформації; завдання та функції таких підрозділів розкрито досить поверхнево; не визначено механізми їх взаємодії з іншими органами публічної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник синонімів української мови : в 2 т. — Т. 2. А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головошук та ін. К.: Наукова думка, 1999-2000. 954 с.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 5: П—С. редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2003. 736 с.
3. Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. К.: Вища школа, 1991. 207 с.
4. Величко Д.М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці: автореф... канд. юрид. наук. : 12.00.05. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2008. 21 с.
5. Макаренко Л.О. Теоретичні закономірності дії правових приписів: автореф... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Київ: Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2004. 16 с.
6. Оніщенко Н.М. Правове регулювання та правовий вплив: поняття, взаємозумовленість та відмінність. *Держава і право* : зб. наук. праць. Вип. 25. К. : Інститут держави і права ім. Корецького НАН України, 2004. С. 3—5.
7. Конституція України: від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. №72/1. Ст.2598
8. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20/conv#Text>
9. Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012 №5178-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №39. Ст.517
10. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №5. Ст.30
11. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 №2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №29. Ст.233
12. Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 №1509. *Офіційний вісник України*. 2025. №8. Ст.647
13. Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України: наказ від 01.02.2023 №36. *Офіційний вісник України*. 2023. №25. Ст.148
14. Про затвердження Правил професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України: наказ від 30.06.2022 №129. *Офіційний вісник України*. 2022. №68. Ст.523

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.11.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.12.2025
 Дата публікації: 30.12.2025